

**A CITI/A PREDĂ/A ÎNDRĂGI POEZIA SAU ROLUL UNOR CONCEPTE
DE TEORIE LITERARĂ ÎN EDUCAȚIA POETICĂ**

**TO READ/TEACH/LOVE POETRY OR THE ROLE OF SOME LITERARY
THEORY CONCEPTS IN POETRY EDUCATION**

*Grigore Chiperi, conf. univ., dr.,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău,
Republica Moldova,*

*Grigore Chiperi, PhD, Assoc. Prof.
“Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau,
Republic of Moldova
ORCID:0000-0001-6537-5186
grigorechiper@gmail.com*

CZU: 82.09:37.016

DOI: 10.46727/c.10-11-11-2023.p71-75

Rezumat: Este posibil ca fiecare persoană să îndrăgească poezia? Este posibil cu câteva mici condiții: a citi poezie și a te cultiva în genul poeziei. Pentru aceasta, este indicat de început cu lectura clasicilor, de la care trebuie trecut la poezia contemporană. În articol este arătat cum în baza unor cunoștințe teoretice și a lecturii poeziei clasice se poate trece la cea contemporană, urmărind evoluția conceptelor teoretice de la o poezie mai veche la alta mai recentă.

Abstract: Is it possible for every person to love poetry? It is possible with a few small conditions: to read poetry and to cultivate in the genre of poetry. For this, it is indicated from the beginning with the reading of the classics, from which the contemporary poetry has to go. The article shows how based on the theoretical knowledge and the reading of classical poetry one can move to the contemporary one, following the evolution of the theoretical concepts from an earlier old poetry to another.

Unii afirmă că nu citesc poezie doar pentru că nu o înțeleg. Ce înseamnă să înțelegi poezia? Este posibil să înveți, respectiv să predai/să îndrăgești /să propagi poezia?

Poezia, ca de altfel întreaga literatură, a traversat un drum lung în istoria culturii noastre și unul foarte lung în istoria culturii universale. Cu toate că istoria poeziei/literaturii române are un parcurs mai modest, nu este descurajator pentru ea în competiția de a produce opere valoroase, de înaltă ținută artistică, și nici pentru cititorii care se aventurează să citească poezie autohtonă. Primele istorii ale literaturii române fixau începuturile literare în secolul XIX, odată cu activitatea clasicilor literaturii române. G. Călinescu a fost primul care a stabilit începutul literaturii române în epoca medievală, identificând la Grigore Ureche (portretul memorabil al lui Ștefan cel Mare) sau Dosoftei (capodopera sa – psalmul 136, *La apa Vavilonului*) mostre de literatură autentică, descrise cu multă pătrundere în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941). Marele critic a căutat modele în trecutul nostru istoric pentru a găsi repere și precursori, dând înapoi istoria literaturii române cu câteva secole. Dacă obiectele de civilizație materială se deosebesc semnificativ în Vestul și Estul Europei (oricine poate sesiza deosebirea dintre o așezare umană din Occident și alta din România sau mai ales din Republica Moldova), atunci în cazul poeziei diferențele sunt mai mici, neglijabile în cazul unor mostre de poezie autentică, valoroasă.

Din cauza drumului lung și foarte lung parcurs de literatură, poezia de astăzi are un aspect extrem de complex, chiar dificil pentru un ochi neexperimentat. La lectura unui text poetic nu ți se

relevă sau ți se revelă într-o măsură redusă întreaga complexitate a lui. Poezia actuală poate fi comparată cu un gadget performant, pe care nu îl vei putea mânui fără o pregătire prealabilă. Mașinile sofisticate contemporane sunt însoțite de unele instrucțiuni, menite să te inițieze în multitudinea de operații: de la aflarea butonului de pornire până la cele mai complicate operații și manipulări. Se poate spune că există astfel de instrucțiuni și pentru poezie. Ele se predau de regulă în școală, dar pot fi învățate și după sau în afara școlii. Problema este însă că oamenii, fiind pragmatice, dau preferință instrucțiunilor de utilizare a aparatelor și le ignoră, total sau parțial, pe cele ale poeziei române și universale. Unii cred că pot trăi și chiar trăiesc fără poezie, așa cum se poate trăi și fără gadgeturi. Bunăoară, școala franceză a interzis telefoanele mobile și a introdus învățământul clasic, cu latină și greacă veche. S-a considerat multă vreme că numai aparatele schimbă calitatea vieții. Acum se conștientizează că excluderea educației umaniste desensibilizează și chiar abrutizează ființa umană. Este singura cale de a scăpa de omul-mașină care devenim cu toții. Poezia este tocmai spațiul, care ne lipsește atât de mult, de valorificare a „reacției afective a cititorului”. (1, p.71)

Nimeni nu poate fi impus să-și aprofundeze sensibilitatea citind poezie cum nu poate fi impus să facă plățile numai prin internet. Este vorba de dorință și alegere.

Trebuie precizat mai întâi că poezia nu este legată de utilitate/pragmatism, ci de plăcere, o plăcere a descoperirii cu care ești răsplătit la finalul lecturii. Fiind plăcere, poezia nu este nici hedonism sau entertainment. Poezia ține de o trăire în sfera spiritului, de așa-numitul inefabil. Poezia e asemănătoare și diferită de ceea ce simți atunci când citești un roman sau privești un film, deși toate fac parte din planul plăcerii spirituale.

În nicio artă lucrurile nu stau altfel. Fără pregătire nu ai acces plener la cinematografia lui Bergman, Fellini sau Tarkovski. Mai mult, filmele lor te pot plictisi într-un mod nejustificat, scoțându-te dintr-un cadru cultural de mare profunzime și originalitate.

Ce trebuie făcut să înțelegi și să îndrăgești poezia? Nu există altă rețetă decât exercițiul lecturii. O lectură aproape zilnică așa cum ai învăța o limbă străină. Este o condiție a oricărei activități intelectuale.

Cu ce e bine de început? Cu poezia clasică: Alecsandri sau Eminescu (ca să rămânem în perimetrul modelelor neaoșe de artă poetică veritabilă). Nici Alecsandri, nici Eminescu nu sunt poeți facili, dar, fiind autori clasici, se reclamă prin limpezimea mesajului și ordonarea formei, suficiente pentru a oferi un start eficient. În plus, ei au dovedit caracterul lor pronunțat didactic, verificat în timp.

După Alecsandri, Eminescu, se trece la o altă generație și alt tip de poezie: Macedonski, Minulescu, Bacovia etc. (poeți clasicizați și aceștia). Mai trebuie adăugat că poeții clasici, și nu numai ei, fac parte din anumite curente/grupări literare, foarte importante pentru o înțelegere mai bună, mai adecvată a lor. Curentele literare reprezintă o parte, o etapă a școlii de poezie. „Activizarea unor cunoștințe de teorie literară, explicarea unor concepte în scopul activizării și sensibilizării receptivității elevilor” (2, 181) fac parte din orice demers didactic consacrat etapelor de analiză și comprehensiune a poeziei. Fără a lua în calcul romantismul, din care au făcut parte primii doi poeți amintiți mai sus, sau simbolismul, din care au făcut parte ultimii trei, unele pasaje din poezie sau poezia în întregime rămâne netransparentă, incomunicabilă, uneori de-a dreptul obscură. Curentele și mișcările literare sunt cu atât mai importante, cu cât în chiar timpul vieții poetului se produc schimbări de paradigmă poetică, de multe ori reflectate în creația lui. De exemplu, Eminescu este un romantic tardiv, apărut și evoluat într-o vreme când în Europa erau în vogă alte tendințe. Iar aceste adieri europene: parnasiene, simboliste sau moderniste – și-au aflat oglindire în unele poezii eminesciene. Atunci când se schimbă paradigmele poetice, se schimbă și instrumentarul poeziei: de scriere,

receptare și de analiză a ei. Poezia parnasiană nu mai poate fi evaluată cu criteriile aplicate poeziei romantice.

Termenul *symbolism* provine evident de la simbol. Simboliștii nu inventează simbolul, cunoscut din antichitate, ci îi imprimă o valoare nouă, inedită. Dintr-un „semn particular care ține locul unei realități imposibil de reprezentat într-un alt fel”, poeții simboliști stabilesc corespondențe „între planul obiectului concret și planul semnificației abstracte la care trimite” (3, p.161). Autorii simboliști nu numai că înnoiesc conținutul unor figuri de stil vechi, ci și introduc – ceea ce este poate mai important – concepte noi, cum ar fi sugestia poetică care pune în valoare aluzia, și unități prosodice noi, ca versul liber, încetățenit definitiv în poezia modernă și postmodernă.

Sugestia atrage după sine, pe lângă caracterul ei aluziv, dezorganizarea logică (3, p.161). Tehnica sugestiei a fost practică totodată în pictură și muzică (impresionismul artei grafice și muzicale, procedeu preluat mai târziu de critica literară). Deci, prin sugestie se produce o apropiere între arte. Mallarmé explică: „A numi un obiect înseamnă a suprima trei sferturi din plăcerea pe care ți-o dă un poem, plăcere care constă în bucuria de a ghici încetul cu încetul...” (4, 270-271)

Simboliștii aduc și elemente de ordin tematic, cum ar fi tema citadină, pătrunsă pe larg datorită urbanizării rapide și industrializării masive, prin care trecea societatea de la sfârșitul secolului XIX (în Europa Occidentală) – începutul secolului XX (în Europa de Est). Orașul apare și în poezia lui Eminescu în *Privesc orașul – furnicar*. Poetul surprinde aici haosul și indiferența caracteristice orașului, iar populației masificate i se contrapune episodul în care „Merge unul de-a-nletelea,/ Cu ochii-n cer, pe șuierate,/ Țiindu-și mâinile la spate.” Simboliștii introduc sentimentul însingurării și în general stările obsesive și depresive, proprii omului modern, locuitor al urbei. Ei nu sunt speriați de oraș și nici nu îl ridiculizează ca predecesorii, ci îl acceptă ca atare. *Spleenul*, „o stare de plictiseală amestecată cu tristețe și cu insatisfacție” (3, p.161), îi caracterizează cel mai adesea.

Natura nu mai este obiect distinct, care se poate însufleți ca la romantici: „Codrule, codruțule,/ Ce mai faci, drăguțule”. La simboliști naturii îi este rezervat rolul de decor, simplu panou de ilustrare a dispozițiilor sufletești trecătoare sau persistente ale omului/creatorului. Într-un poem rămas postum, *Spleen*, Bacovia a definit poetic, printr-o sintaxă anarhică, utilizată cu deosebire în postbelic, situația de confuzie de care este cuprins poetul atunci când trăiește stări ieșite, cum se credea într-o tradiție arhaică, din splină.

Simbolismul inventează *verse libre*-ul. Dar și în canonul prosodic clasic ei practică armonia sonoră, dezvoltând preferința pentru anumite vocale și consoane, pentru anumite cuvinte și versuri cu valoare de refren.

Odată teoretizat simbolismul, poezia adepților acestui curent devine imediat mai clară. Poemul pus între coordonatele simboliste capătă normalitate, ce-i drept o normalitate a simbolismului. Cititorul se deprinde nu numai cu un fel neobișnuit de poezie, dar și cu faptul că „devierile” poetice se vor înmulți, vor intra în legalitate și se vor transforma ele înseși în normalitate. Poezia simbolistă va fi gustată tot așa cum în trecut a fost apreciată poezia clasicistă sau cea romantică.

Poemul lui Bacovia *Decor* are toate însemnele curentului simbolist, iar identificarea acestora ajută la deschiderea textului. Ceea ce ar fi părut absurd sau lipsit totalmente de sens devine, când este trecut prin cunoștințele acumulate, inteligibil, capabil să dea fiori, ca orice poem de mare clasă: „Copacii albi, copacii negri/ Stau goi în parcul solitar:/ Decor de doliu, funerar.../ Copacii albi, copacii negri”.

Regăsim aici toate elementele pomenite anterior: simbolurile reprezentate prin obiecte și însușiri, singurătatea și dezolarea de care este cuprins individul într-o așezare urbană, restrânsă ca un

ștreang la perimetrul parcului, repetiția și simetria cuvintelor așezate în strofă, cadrul natural care sugerează aceeași stare generală de sfârșeală.

Dacă vom ști că simbolismul mai cultivă și decadentismul, „credința falsă în evadarea în alcool sau opiu”, prin care se obține „o reverie estetizantă, ce poate atinge macabru” (3, p.159), atunci următoarele versuri din poezia *Rar* de Bacovia capătă legitimitatea cuvenită: „Plouă, plouă, plouă,/ Vreme de beție –/ Și s-ascuți pustiul,/ Ce melancolie!/ Plouă, plouă, plouă...”

Opera clasicilor – de la Eminescu la Stănescu și Sorescu – este în general valorificată, apreciată și studiată. Astăzi nu se mai pune problema că vreun poet contemporan clasicilor ar putea fi descoperit și ar pretinde să le ia locul sau să stea prin preajmă. Poezia clasicilor este bine reprezentată în manualele școlare românești, care se disting prin varietate. În afară de clasici, există bineînțeles și alți poeți, inclusiv contemporani. Acești poeți însă nu sunt cunoscuți ca cei clasici. Opera poezilor contemporani este importantă și formează cu cea a clasicilor un sistem de vase comunicante, care trebuie descoperit și valorificat. Opera clasicilor are o funcție formativă și de exemplificare/citare în diverse situații, pe când poezia contemporană este cea care, datorită sincronizării în timp, exprimă cel mai potrivit sensibilitatea, năzuințele și frământările timpului în care trăim noi. Clasicii sunt lipsiți de posibilitatea de a reacționa la timpul nostru, ei pot fi cel mult actualizați. Poetul contemporan ne poate fi vecin de bloc sau de scară. Un poet contemporan străin poate fi cel care ne-a vizitat țara sau a luat atitudine într-o problemă de mare interes etc. În poezia clasicilor vom găsi totdeauna motive perene, cu caracter universal, dar nu vom afla niciodată o contemporaneitate pulsatoare precum e aerul pe care îl respirăm aici și acum. Nici nu se consideră de bon-ton ca cineva, îndeosebi un intelectual, să afirme că poetul lui preferat este un clasic unanim sau cvasiunanim recunoscut. Se poate afirma printr-o butadă că clasicii sunt dincolo de dragoste și ură. Un intelectual care se respectă va da drept exemplu numele unui autor bun, trecut însă, din varii motive, în umbră. Aserțiunea e cu atât mai mult valabilă, cu cât traversăm o perioadă cu foarte mulți poeți buni în toate spațiile culturale. Este de unde alege, este loc pentru surprize și mari/mici epatări.

Aici intrăm într-un alt câmp, cel al refainamentului. Vorbim deosebit de posibilitatea de a alege dintr-o varietate, de a selecta tot ce este mai bun și nu de a cădea pradă hazardului, sub-liniei.

Am văzut că poezii/scriitorii clasici pot fi receptați și înțeleși mai lesne prin intermediul curentelor și școlilor literare la care au fost arondați. Aceste curente istorice au fost cercetate, ceea ce ajută la pătrunderea și explicarea chiar și a unor texte inedite sau mai puțin vizitate ale scriitorilor mari. Când privește poezia contemporană, apărută în ultimele trei-patru decenii, valoarea și pletora de semnificații sunt mai puțin așezate, uneori chiar încurcate pentru cei neinițiați. Trebuie spus că poezii contemporani aparțin și ei de anumite școli și grupări poetice, doar că acestea nu mai au claritatea celor din trecut, încă nu au parcurs un interval suficient pentru sedimentare.

În timpul de față este recunoscut că traversăm o perioadă numită postmodernism, caracterizat, în principal, prin conviețuirea de modele și formule poetice etc. Astfel, cunoștințele acumulate în trecut vizavi de romantism, simbolism sau avangarda literară îți pot prinde bine, întrucât pot fi regăsite în creația unor poeți contemporani sau chiar de ultimă oră și modă. Adevărul este că, după două secole de poezie românească certă și mai multe secole/milenii de poezie universală, curentecele nu se mai manifestă într-o formă pură, comparabilă cu poezia trecutului. Mai mult, ele se produc în combinații mai dificile sau se exprimă uneori în chip pe cât de ciudat, pe atât de rafinat. Cu toate acestea, ele ne exprimă pe noi, lumea noastră complicată și contorsionată.

În poezia autorilor contemporani se resimte simbioza trecutului literar. Doar că trăsăturile simboliste, romantice sau expresioniste apar impur, fără concentrarea proprie poezilor anteriori. De exemplu, Nichita Stănescu apelează la simbolul coloristic și utilizează peisajul natural într-o manieră

simbolistă, ca în versurile „Cădeau fulgi negri. Șirul de copaci/ lucea, când îmi mutam pe el privirea./ De-atâta vreme rătăceam tăcut/ târându-mi singur amintirea” (*Pădure arsă*, vol. *Sensul iubirii* (1960)). Așa cum Bacovia este recognoscibil prin griul sau violetul său, Stănescu va exploata simbolul pietrei, evoluând pe paginile volumului său de debut, *Sensul iubirii*, de la „o dureroasă sabie de piatră” (*Imn*) la „piatră-i piatra” (*Credo*). În altă parte, maniera simbolistă este combinată cu o viziune romantică, posteminesciană: „Ardea orașu-n depărtări de fum,/ ardea sub avioane rugu-i rece./ Noi doi, pădure, ce făcum?/ De ce te-au ars, pădure,-n fald de scrum/ și peste tine luna nu mai trece?” Eminescu ocupă un loc considerabil în poezia autorului necuvintelor. În același volum de debut, Stănescu include un poem intitulat *O călărire în zori*, adus drept omagiu marelui înaintaș. Totuși, în poezia stănesciană sunt mai multe reminiscențe bliagene din perioada expresionistă, exprimată mai accentuat în volumul său de debut *Poemele luminii* (1919). Stănescu operează blagian cu spații mari, cosmice, în interiorul cărora nu încap eul său poetic: „și-acum/ când îmi sunt mai prejos de gleznă,/ asemenea unor câini credincioși,/ cu brațul ridicat fața a doua a stelelor/ o ating.// Și muzica sferelor, mai intens clocotind,/ întru sărbătorirea adolescenței/ se aude” (*Imn*, vol. *Sensul iubirii*). De aici, Stănescu va dezvolta o poezie tot mai abstractă și retorică, impregnată de o numerologie cu funcție poetică, ca expresie supremă a abstracției.

A pătrunde în tainele textului poetic, a descoperi ineditul și inefabilul înseamnă a avea plăcere de la text. Abia atunci când la întâlnirea cu un cuvânt, o sintagmă, o imagine poetică sau o figură de stil, vei putea exclama: „Ce frumos!”, chiar dacă cele citite vor ține de estetica urâtului, ca la Arghezi, sau de o tematică a morbidului, ca la Bacovia ș.a., a trivialului parodiat, ca la postmoderniști, și vei ajunge, cum se spune, în Nirvana poeziei, o stare de beatitudine, egală cu bucuria și încântarea, satisfacția și desfătarea.

În final, exprim părerea că criteriul suprem al includerii unui poem în curriculum și manual este cel al valorii verificate în timp, într-o confruntare de multiple păreri.

BIBLIOGRAFIE

1. Pamfil Alina, *Limba și literatura română. Structuri didactice deschise*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003;
2. Bologa Lia, *Didactica limbii și literaturii române*; http://e-incluziune.ro/wp-content/Cursuri/Drept/Lia_Bologa/Didactica_limbii_si_literaturii_romane_FINAL.pdf
3. Dobra Sofia ș.a. *Limba și literatura română. Manual de clasa a XI-a*. București, Ed. Corint, 2008.
4. Stéphane Mallarmé, *Divagații. Igitur. O lovitură de zaruri*. București: Ed. Atlas, 1997.